

Počátky fotografování Krkonoš

Historický nástin

Již dávno předtím, než se na krkonošských svazích objevili první fotografové, tu působili malíři a kreslíři. V návazanosti na kartografy, kreslíře prospektů a malíře vedut objevovali v duchu rousseauovského ideálu tamní divokou přírodu. Krkonoše v éře romantismu popularizovaly nejen tvůrci obrazů, ale i umělci slova. Také pro fotografy znamenaly Krkonoše velké téma, které patří k těm nejstarším v historii fotografie v českých zemích. Vedle Prahy a lázeňských měst Karlových Var a Teplic byly na dalším místě v četnosti zájmu fotografů právě Krkonoše. A jak je pro středoevropský prostor typické, jednalo se jak o fotografy mluvící česky, tak německy. Tematické soubory krkonošských rytin se s oblibou vydávaly ještě v 80. letech 19. století, tedy třicet let po vynálezu fotografie. Šířily se i na fotoreprodukcích, přizpůsobeny módním fotografickým formátům. A fotografií zase bylo využíváno jako předloha k litografiím nebo xylografiím, vzájemný vztah obou technických metod šíření obrazů byl v 19. století velmi úzký.

Na rozdíl od Šumavy, kde je nejstarší fotografie přesně datovatelná (jedná se o záběr z Volar po velkém požáru roku 1863), nelze zřejmě o nejstarším snímku Krkonoš tak jednoznačně přesně rozhodnout. Je však pravděpodobné, že jej bude nutno hledat buď mezi snímky Francouze Adolpha Brauna nebo v souborech Herrmana Krone, rodáka z Vratislavi. Každopádně oba autoři nejstarších dochovaných snímků Krkonoš patří mezi významné osobnosti evropské fotografie. Braun se narodil v roce 1812 v Besancon. V roce 1850 si otevřel fotoateliér v Dornachu v Alsasku a po čtyřech letech vydal album alsaských pohledů. V letech 1858 - 1862 podnikl velkou fotografickou cestu západní Evropou, při níž navštívil také rakouské země. Na této své pouti v Krkonoších prokazatelně fotografoval, ale přesný rok nebyl zatím zjištěn. Cestoval s "fotografickým vozem", kde měl pojízdnou temnou komoru. Tehdy bylo totiž nutné fotografickou desku připravit těsně před osvitem a ihned po expozici se musela vyvolat. V tomto období své tvorby se Braun soustředil zejména na stereofotografie. Také jeho vzácně dochované snímky Krkonoš jsou ve stereoformátu, který při prohlížení v kukátku poskytoval prostorový efekt.

Hermann Krone, který se narodil roku 1827 ve Wroclawi, si svůj první fotoateliér otevřel v Lipsku v roce 1851. Následující rok přesídlil do Drážďan, kde pak žil až do konce života. Krone se zabýval všemi oblastmi fotografie své doby, od aktu po vědeckou fotografii mikroskopem a dalekohledem. V Drážďanech měl nejen fotoateliér, ale také umělecké nakladatelství. Vyučoval také na tamní vysoké škole technické, kde se stal docentem a posléze profesorem. V českých zemích vedle Krkonoš s velkou oblibou fotografoval také v Českém Švýcarsku a to již roku 1853. Jeho nejstarší známé záběry z Krkonoš jsou sice o něco mladší, ale dají se rovněž přesněji datovat a to tak, že prokazatelně vznikly mezi lety 1863 až 1866. Pokud se nenajdou ještě starší záběry, byl by tedy Krone druhým nejstarším

fotografem v těchto horách. Podobně jako Braun zachytil Krkonoše se slezským i českým okolím na stereofotografiích, jejichž počet ve srovnání s Braunem byl však mnohem větší.

Srovnání Krkonoš se snímky z Česko-saského Švýcarska je na místě také z toho důvodu, že tamní pískovcové skály patřily k vyhledávaným motivům fotografů z celé Evropy a že soubory z těchto míst u několika cizích autorů jsou nadepsány jako Riesengebirge-Krkonoše (například právě u Francouze A. Brauna)... Česko-saské Švýcarsko jako motiv se objevuje také na vizitkách pražského fotografa Františka Fridricha ze 60. let 19. století, bohužel záběry z vlastních Krkonoš od tohoto tehdy nejvýznamnějšího vydavatele místopisných snímků v Království českém nejsou zatím známy, i když považuji za pravděpodobné, že Fridrich v Krkonoších (podobně jako na Šumavě) také fotografoval. Kdyby se tyto záběry našly, byl by Fridrich prvním známým českým fotografem Krkonoš.

V 60. letech 19. století se fotografování místopisných a přírodních pamětihodností na vizitky a stereofotografie v českých zemích teprve rozbíhalo a trh s těmito snímky související s počínajícím turistickým ruchem teprve vznikal. Patrně prvním kdo na tyto požadavky z fotografů v regionu reagoval, byl A. C. Pitzek z Trutnova s filiálkou v Janských Lázních, který na svých místopisných vizitkách odkazoval na ocenění z roku 1867. Jeho nejstarší stereofotografie svým charakterem, kartonem i fotopapírem prozrazují vysoké stáří svého vzniku. Štítek s jeho firmou byl v některých případech dokonce nalepen zvlášť, což znamená, že Pitzek zpočátku neužíval žádné speciálně vytištěné firemní kartony. Z toho můžeme soudit, že jeho krkonošské snímky neexistovaly ve zvlášť početných sériích. O jeho firmě máme zatím jen minimum informací, nevíme ani přesně, zda jeho jméno bylo skutečně "Adolph Carl". Pitzek fotografoval také památníky související s prusko-rakouskou válkou a boji u Trutnova roku 1866. Podobné památky fotografoval v Trutnově a okolí Joseph Lorenz z Jaroměře a Hugo Tichý z Jičína, později i další trutnovský fotograf Robert Spatzier.

V souvislosti s ranými snímky měst nutno zmínit soubor neznámého fotografa, který 21. srpna 1864 fotografoval události spojené se svěcením praporu zpěváckého spolku Branislav v Jilemnici. Zachytil nejen pohledy na město a vlastní slavnost, ale také půvabné slavobrány, vítající hosty. Fotografická dokumentace uložená v albu v Krkonošském muzeu v Jilemnici dosvědčuje výrazný vlastenecký ráz celé slavnosti. Z hlediska dějin fotografie v českých zemích se v albu zachovala nejstarší známá fotografická vyobrazení slavobrán.

Roku 1871 v okolí Trutnova dokumentoval stavbu Rakouské severozápadní dráhy vídeňský fotograf Joseph Löwy, který postupoval po jednotlivých významnějších lokalitách a úsecích z Vídně až po Trutnov. Velkoformátové fotografie se zachovaly jak po jednotlivých listech, tak ve formě reprezentativních alb. Jedná se o první známou komplexnější fotodokumentaci železnice u nás.

Zkoumání prvních místně usedlých fotografů v jednotlivých centrech krkonošského regionu není ještě ukončeno. Nicméně je zřejmé, že se jednalo o dlouhodobější proces od šedesátých let 19. století po počátek století

dvacátého. Zřízení stálého portrétního ateliéru bylo vždy svázáno se zájmem a možnostmi klientely v daném místě, přičemž v Krkonoších byla zřejmá souvislost s rozmachem turistiky. Proto také se mnoho fotografů v regionu vedle portrétní práce soustředilo na místopisnou fotografii, i když značnou část její produkce opanovali fotografové, kteří nebyli v místě usdlí. A většinou nehovořili česky.

Z raného období krkonošské fotografie se velké množství krkonošských záběrů zachovalo po Robertu Halmovi, který z původně portrétního ateliéru vytvořil fotoobchod se snímky Krkonoš. Vedle Kroneho jej můžeme označit za nejpilnějšího fotografa v Krkonoších v 19. století. Na Halmových záběrech převládají objekty související se začínajícím turistickým ruchem: ubytovací boudy a pohostinství. Jednak v nich mohl nalézt odbytíště pro své snímky, jednak mu tento prostor mohl poskytnout momentální technické zázemí. Byl zřejmě také prvním, kdo zde fotografoval zimní motivy. Jeho vizitky, kabinetky a stereofotografie mají různou úpravu a různý potisk. Také adresy jeho podniků se měnily. Dosud neukončen výzkum jeho biografie provádí Dieter Lorenz z Bavorska. Robert Halm se narodil roku 1828 v Lauban ve Slezsku. Poprvé se objevil jako samostatný fotograf v Žitavě (Zittau), kde roku 1868 získal domovské právo. V letech 1869-1871 měl ještě filiálku v Neugersdorfu. Ze Žitavy přenesl roku 1879 své studio s obchodem do Hermsdorfu, kde již předtím založil filiálku. Další pobočky měl v letech 1874 - 1885 ve Warmbrunnu a v Hirschbergu (Jelenia Góra), kterou později převzal jeho nejstarší syn Alexander. V letech 1885 - 1887 je doloženo také jeho působení ve Zhořelci (Görlitz). Kolem roku 1882 byl zřejmě vůbec nejúspěšnějším fotografem Krkonoš. Své snímky čísloval, nejvyšší dosud známé číslo je 1209. To je úctyhodný počet záběrů, i když vezmeme v úvahu, že z reklamních důvodů někteří fotografové v této rané době fotografování řady svých čísel nezačínali od jedné a že vedle Krkonoš fotografoval také v Jizerských a Waldenburských horách, v Horní Lužici a v Sasko-českém Švýcarsku. Po roce 1886 se jeho stopa v regionu vytrácí; zemřel v roce 1910 v Thalu u Eisenachu. Vedle nejstaršího syna Alexandra Halma se zejména krajinářskou fotografií zabýval Emil Halm v Lügeln. Za Halmova nástupce se jak v Hermsdorfu, tak ve Zhořelci označoval Paul Stuckenberg, který ale zřejmě vůbec nefotografoval, pouze krátce obchodoval s Halmovými záběry, než se zas vrátil k původnímu povolání malíře dekorací.

Po Robertu Halmovi byl dalším významným fotografem Krkonoš v chronologické posloupnosti co do počtu dochovaných záběrů F. Pietschmann. Pietschmann, jehož místem působení byl Landeshut (dnes Kamienna Góra), většinou své vizitky, stereofotografie a kabinetky, z nichž některé byly dokonce kolorované, signoval slepotiskem svými iniciálami a letopočtem (zjištěny roky 1886 - 1894). Vydával také xylografie větších formátů, vytvořené podle fotografií. Zdá se, že Pietschmann byl nejen dobrým fotografem, ale i schopným obchodníkem, který dokázal šikovně využít rostoucí zájem o fotografické snímky Krkonoš. Bohužel k jeho osobnosti máme zjištěno dosud velmi málo údajů. Další bádání by snad určilo, zda jeho křestní jméno bylo Ferdinand nebo Franz a kdy přesně měl fotografickou živnost v dnešní Kamienne Gore přihlášenou. Pietschmann byl každopádně poslední velký vydavatel krkonošských kabinetek, tedy originálů fotografických

snímků, nalepených na kartonech. Nikdo po něm již nedosáhl svými kabinetkami a většími formáty, určenými k výzdobě interiérů, takového věhlasu a variant snímků.

Již od konce 70. let 19. století počet fotografů v Krkonoších nápadně vzrostl. Stále významnější turismus vedl nejen k postupné proměně života na horách a vnějším proměnám mnoha horských stavení, ale přivodil také zvýšený zájem fotografů. Vedle nich se častěji začali objevovat také vydavatelé fotografických snímků, kteří jen obstarávali fotografie jiných autorů, ale sami s fotokomorou nezacházeli. Po již zmíněném Stuckenbergovi vydával v druhé polovině 80. let 19. století snímky Krkonoš C. Eckenrath z Berlína. Kolem 1890 vydal soubor 24 kabinetek neznámého autora vydavatel Julius Seifert z Hirschbergu (Jelenia Góra). V leporelu se nachází možná nejstarší snímek z turistického interiéru v Krkonoších a to z Petrovy boudy.

Z prvních místních fotografů upoutají zejména práce A. Lehmana z Vrchlabí, dále fotografa a nakladatele Johanna Müllera a Gustava Adolpha, který na svých kabinetkách udával rok založení fotoateliéru ve Schreiberhau (dnes Szklarska Poręba) roku 1880. Výčet autorů z 80. let 19. století by nebyl úplný bez P. Kriegela ze Slezských Teplic (Warmbrunn, Cieplice).

Prvním českým fotografem, který v Krkonoších prokazatelně pořídil významné soubory snímků, byl Jindřich Eckert. Po starších souborech ze Šumavy fotografoval asi v letech 1883 a prokazatelně 1884 v Krkonoších. Časovým důkazem jsou příписy na souboru snímků uložených v Náprstkově muzeu, další velký soubor pozitivů vlastní Krkonošské muzeum ve Vrchlabí. Vedle velkých formátů šířil své snímky i na kabinetkách. Eckertovy fotografie svým krajinářským pojetím dobře souzní s mnohými staršími grafikami, přinášejícími obraz jakýchsi ideálních krajin. Eckertovy práce tak naznačují ve fotografii Krkonoš novou zkušenost, po popisných záběrech starších autorů soustředěných na známé lokality a většinou s architekturou přibližují krásy přírody. Můžeme říci, že Eckert byl prvním fotografem - krajinářem v Krkonoších.

Po Eckertovi překvapivě zasáhl do fotografování nejvyšších českých hor pozdější renomovaný pražský portrétní fotograf - Jan Langhans, jehož krkonošské snímky možná souvisí s jeho sňatkem (1886) s dívkou ze Svobody nad Úpou. „16 mistrně provedených fotografických pohledů z hor krkonošských jakožto pomůcku k názornému vyučování zeměpisu“ věnoval Langhans dle novin Ohlas od Nežárky (15. 1. 1887) gymnasiu v Jindřichově Hradci. Soubor Langhansových fotografií se nachází v Krkonošském muzeu ve Vrchlabí. Eckertovy a Langhansovy fotografie doprovázejí knihu Václava Durycha Krkonoše, vydanou v Pardubicích 1897.

Krkonoše před první světovou válkou nefotografovali pouze fotografové místní nebo z blízkého okolí, ale jako věhlasné evropské hory se těšily popularitě i od fotografů z míst dosti vzdálených. Zvláštní postavení tu měli fotografové z Berlína, kterých se v Krkonoších jen v 19. století vystřídalo několik. Z berlínských fotografů zřejmě nejvíce upoutají kabinetky fotografa a nakladatele z Berlína Sophuse Williamse, které jsou označeny letopočtem 1893. Bez časového označení,

ale z téže doby, jsou snímky signované van Bosch a vydávané firmou Moser senior v Berlíně. Snímků berlínského fotografa E. Mertense využíval ve svých vydavatelských aktivitách Max Leipelt ze Slezských Teplic. Jiným berlínským nakladatelem v textu již zmíněným, který vydával v téže době snímky Krkonoš, byl C. Eckenrath. Pánové z fotopřístroji, kteří na svých stereofotografiích a kabinetkách uváděli berlínské adresy, konkurovali Čechům z vnitrozemí, kteří ve svém zájmu a vydavatelské aktivitě za nimi ovšem poněkud pokulhávali. Výjimkou byl snad jen František Krátký z Kolína nad Labem, který byl zároveň prvním profesionálním fotografem, který v Krkonoších pracoval s cílem zachycovat typy lidí a způsob tamního života. Krátký se narodil roku 1851 v Salské, kde měl později jeho otec tiskařský provoz, v němž se syn vyučil. Do roku 1893 vytvořil Krátký v Krkonoších minimálně 52 snímků. Takový je totiž počet záběrů, které uváděl jím vydaný Seznam stereoskopických obrazů z Čech, Moravy, Slovenska, Vysokých Tater, Krakova, Budapešti. Prokazatelně fotografoval v Krkonoších i po vydání svého prvního katalogu, což dokazuje i srovnání některých záběrů. Například několikrát navštívil takzvaný pramen Labe. Celkový počet Krátkého záběrů z Krkonoš tak můžeme odhadnout na stovku. Vedle stereodvojic snímků nalepených na kartonech vydával po roce 1902 i stereosnímky tištěné. I když většina jeho záběrů vznikala za přímé interakce mezi autorem a fotografovaným, můžeme Františka Krátkého označit za prvního krkonošského dokumentaristu. Krátkého skromným konkurentem byl Pražan Josef Fiedler, jehož snímky na profesionálního fotografa překvapují svou živostí a bezprostředností.

František Krátký prezentoval své stereofotografie na Jubilejní výstavě 1891 a samozřejmě i na Národopisné výstavě československé, které programově chtěla ukazovat český venkov. Pro Fotografický odbor této výstavy, která byla zlomem v českém národopisu, fotografovalo mnoho autorů, profesionálních i amatérských. Ve Vysokém nad Jizerou a okolí se snažil přiblížit život a práci krkonošských horalů pro tuto akci Josef Hladík. Ve své dokumentaristické snaze šel ještě hlouběji než Krátký, neboť více znal místní realie.

Předpokladem pro živé a bezprostřední fotografování byly samozřejmě technologické proměny, k nimž došlo ve fotografii již v průběhu druhé poloviny 80. let 19. století a které poskytly rovněž předpoklady pro rozmach fotografování ze záliby. Novým momentem se stala také fotografická dokumentace zimních sportů. Za nejstarší lyžařský snímek v Krkonoších se považuje záběr výletu lyžařů z Horní Branné do Jilemnice údajně 7. května 1893, kterou o čtyři dny později otiskl Pražský ilustrovaný kurýr. Jedná se o mnohokrát reprodukováný snímek, který je znám asi ve třech variantách.

Prvním profesionálním fotografem, který jezdil do Krkonoš fotografovat zimní sporty, byl Rudolf Bruner-Dvořák, nejvýznamnější osobnost fotografie v českých zemích přelomu století. Narodil se roku 1864 v Přelouči v rodině krejčího Václava Brunera a když v roce 1889 přišel jako fotograf do Prahy, na klasickou portrétní fotografii již nebyl vůbec zařízen. Označoval se jako "momentní zpravodajský fotograf". Jeho nejvýznamnější tvůrčí období začalo s vydáváním časopisu

Český svět od října 1904. V tomto nejvýznamnějším českém obrazovém týdeníku své doby fotograf často publikoval, mimo jiné i momentky ze zimních Krkonoš.

Zimní sporty ovšem zaujaly i některé místní fotografy, kteří se jinak živilí převážně zakázkovým portrétem. Vedle zmiňovaného Josefa Hladíka byl nejvýznamnějším profesionálním autorem, který přesáhl rámeček místa svého působení, Hynek Bedrník, od roku 1894 majitel portrétního ateliéru v Jilemnici, kde jako průkopník lyžování byl spoluzakladatelem lyžařského klubu. Třetím místním významným českým fotografem byl František Hanuš z Vysokého nad Jizerou, do jehož okruhu zájmů vedle fotografie patřilo lyžování, řezbářství a divadelní ochotnictví, byl i známým tvůrcem betlémů. Na slezském straně působil v Žitavě koncem 19. století například E. Wagner, významný krajinářský fotograf. Z místních fotografů, kteří základ své živnosti spatřovali především ve fotografickém portrétu, se někteří sporadicky věnovali také fotografování místních událostí, případně také upomínkové fotografii využitelné pro turisty. Cyklus vysoké dokumentaristické hodnoty a současně s vysokým emotivním nábojem vytvořil za povodně koncem července a začátkem srpna 1897 F. Joffe z Velké Úpy.

Turismus, který v Krkonoších získával kolem přelomu 19. a 20. století stále větší význam, vedl nejen k postupné proměně života na horách a vnějším proměnám mnohých horských stavení, ale vedl také ke zvýšenému zájmu fotografů. Přibývalo zejména autorů anonymních. Velkou roli ve vzájemném vztahu turistika & fotografie sehrála pohlednice, nový fenomén doby, propojující turistiku, fotografii, upomínku a levné rozmnožování tiskem. Jak se podotýká v citovaném Albu starých Krkonoš, měly tyto hory v dějinách fotografické pohlednice významnou roli. Nejstarší známý předchůdce vlastní pohlednice byl totiž odeslán ze Sněžky, jejíž vrchol zachycuje na malé litografii (nalepené na adresní straně). Konkrétní doklad nese datum poštovního razítka 15. 7. 1874, i když písemné zprávy jsou již o rok starší. V Albu starých Krkonoš se také dočteme o odeslání první krkonošské dopisnice s dřevorytovým vyobrazením na neadresní straně (6. 8. 1878). Krkonoše mají ještě primát v tom, že sběratelé pohlednic za nejstarší vyobrazení obce na našem území považují dopisnici s obrázkem Janských Lázní a postavou Krakonoše, vydanou roku 1886 pilným vydavatelem krkonošských pohledů Maxem Leipeltem ze Slezských Teplic (Warmbrunn). Historické pohlednice ovšem zpravidla nemívají věrohodnost fotografie, a i když pro mnohé byla fotografie předlohou, tiskové způsoby rozmnožování s častou retuší, montážemi a dodatečnou barevností, dojem autenticity stíraly.

Vedle pohlednic šířily tiskem záběry z Krkonoš také obrazové publikace, jejichž rozmach souvisí s pokrokem tiskařských technik. Náměty z Krkonoš samozřejmě nechybí v nejvelkorysejším českém fotografickém projektu konce 19. století, Letem českým světem, vycházejícím po sešitech v letech 1896-1898. Mezi 500 snímků je z Krkonoš 11 záběrů, z nichž pět pořídil trutnovský fotograf A. Lehmann a čtyři vybral z archívu J. Eckert. Obrazové publikace, kladoucí důraz na obrazové sdělení, měly obvykle protáhlý formát fotoalba a fotografie v nich byly tištěny na celý list. Vedle Letem českým světem k takovým patří i Eine Wanderung durch das Riesengebirge in Bildern Max Leipelta z roku 1906 a Album

vom Riesengebirge jeho konkurenta Fritze Vogela ze stejného roku. Bohatě fotograficky ilustrovány bývaly i průvodce po Krkonoších, u nichž samozřejmě fotografie měly své grafické předchůdce. Snad vůbec první průvodce, kde bylo využito tištěné fotografie, je roku 1891 spojen se jménem tehdy velmi známého fotoamatéra Eduarda Petráka. Eduard Petrák, první významný fotoamatér z Krkonoš, byl navíc krkonošským rodákem; narodil se 22. 11. 1855 v Branné u Jilemnice, byl učitelem k Krkonoším, od roku 1886 učil v Praze, vytvořil mnoho stereofotografií z domova i z ciziny, pro Klub fotografů amatérů pořádal přednášky, v roce 1894 byl jeho místopředsedou, 1893 byl jeho snímek dokonce označen jako „fotografie roku“.

Druhým významným fotoamatérem, krkonošským rodákem, byl Josef Vejnar, narozený 5. 12. 1867 ve Víchové nad Jizerou. Pocházel z rodiny rolníka, vystudoval gymnázium v Novém Bydžově a lékařskou fakultu v Praze. Od 1894 působil jako lékař v Jilemnici, kde se posléze stal primářem tamní okresní nemocnice. Významně se zapojil do společenského života, stál ve vedení nebo byl členem mnoha spolků, včetně Českého krkonošského spolku Ski v Jilemnici. Fotografoval i první mezinárodní závody na lyžích v českých zemích 21. 2. 1897. Patrně v Klubu českých turistů, jehož byl členem od 1894, se seznámil s Janem Bucharem, který využíval Vejnarovy snímky při svých přednáškách sloužících k propagaci Krkonoš. K tomu účelu byly snímky, vytvářené od poloviny 90. let, uzpůsobovány k projekci na čtvercový formát a často také jako diapozitiv kolorovány. Dle monografie uváděné v přehledu literatury se poprvé objevuje zmínka o Vejnarových projekcích světelných obrazů roku 1904, kdy zdá se jeho fotografická aktivita vrcholila; jsou však známy i jeho snímky z pozdější doby. Diapozitivy plasticky zachycující všechny podstatné aspekty života v Krkonoších kolem roku 1900 jsou uloženy v Krkonošském muzeu v Jilemnici. Přednášky s projekcí svých kolorovaných diapozitivů z Krkonoš vytvářel také Jan Plischke.

Díky nástupu pohlednice klasické formy šíření fotografií na vizitkách a kabinetkách ustupovaly a počátkem 20. století již v podstatě vymizely. K posledním vydavatelům krkonošských kabinetek náležel již zmiňovaný Max Leipelt ze Slezských Teplic (Warmbrunn, Cieplice), využívající mimo jiné snímků berlínského fotografa E. Mertense, a Otta Prochazka ve Špindlerově Mlýně. U Leipelta se v některých případech místo fotopapírů lepily na karton světlotisky.

Novým atraktivním způsobem, jak zaujmout fotografickými snímky, byly barevné tisky vycházející z fotografických předloh. Roku 1888 si pro Rakousko-Uhersko patentovala technologii s názvem Photochrom firma Orel Füssli & Co. z Curychu. V rámci projektu firmy Photoglob Zürich, která užívala signaturu P. Z., se mezi snímky z celé Evropy objevily i záběry z Krkonoš. Podle časopisu Photographische Correspondenz (ročník 1888, č. 25, s.135), který jako orgán Fotografické společnosti ve Vídni se považoval za nejprestižnější fotografický časopis v rakousko-uherském mocnářství, se v případě Photoglob Zürich jednalo o “barevnou fotolitografii založenou na asfaltové metodě, postup k přímému fotografickému přenosu originálu pro litografické a chromofotografické tiskové desky prostřednictvím jediného (černobílého) negativu”. Lze říci, že to byla první

úspěšná reprodukční technika poskytující fotografiím věrné barvy “dle přírody”. Výsledek byl opravdu kvalitní, i v pozdějších letech předčil jiné užívané tiskové metody, a byl používán až do počátku 1. světové války. Nejčastěji vydávaný formát měl velikost 16 x 22 cm. 36 krkonošských snímků se nachází mimo jiné v Knihovně kongresu USA ve Washingtonu, kde je část produkce projektu Photoglob Zürich v počtu asi 50 00 photochromů uložena a zdigitalizována (v případě Krkonoš většinou zkatologizovaných jako “Riesengebirge, Germany”).

Na barevnou tištěnou fotografii vytvořenou procesem takzvané fotochromie se rovněž specializovala drážďanská firma Nenke & Ostermaier, která kolem roku 1900 pod značkou N. & O. prodávala soubory snímků z celého Německa i Rakousko-Uherska. Její snímky z Krkonoš jsou na silném kartonu velikosti 13 x 18 cm. Vzniká otázka, jak vznikaly předlohy k barevným tiskům? V případě P.Z. se zřejmě vždy jednalo o černobílé negativy, v některých jiných případech se tak mohlo dít rovněž technologií takzvané trojbarevné fotografie. Ta byla založena na snímání trojice černobílých snímků, každý přes jiný barevný filtr (červený, zelený a modrý - R, G, B). Právě barevné fotografie, například autochromy, nejsou zatím z Krkonoš z období do roku 1918 na rozdíl od Šumavy známy.

Ve snaze upoutat pozornost nevšedním řešením nabízeli někteří vydavatelé také kolorované snímky. Kolorovaly se originální kabinetky, stereofotografie i světlotisky, nalezneme příklady i kolorovaných diapozitivů, které se buď prohlíželi ve stereokukátku, nebo ve velkém formátu se zavěšovali jako průsvitný obraz do oken.

Z klasických forem šíření fotografických snímků z 19. století se po přelomu století poměrně dlouho udržely stereofotografie, které tehdy prodělávaly novou vlnu popularity. Vedle Františka Krátkého, tehdy vůbec nejvýznamnějšího českého vydavatele stereosnímků, měly pro Krkonoše počátku 20. století zásadní význam stereofotografie berlínské firmy Neue Photographische Gesellschaft. U zrodu firmy stál Arthur Schwarz, narozený v roce 1862 v Braunsbergu. Po působení v Londýně a v New Yorku, kde měl firmy zabývající se obchodem fotopotřebami, založil v roce 1894 společnost, která jako první v Evropě se zabývala výrobou fotografií na bázi strojového zpracování v rolích. Společnost, běžně označovaná zkratkou N.P.G., takové role bromostříbrného fotopapíru rovněž vyráběla. N.P.G. využívala snímky různých autorů. Vždy se jednalo o pravé bromostříbrné fotografie na papíru s vysokých leskem kartonové tloušťky, kde pod dvojicí snímků byl přímo vkopírován text s jednoduchou popiskou. V některých případech byly záběry také kolorované. Protože šlo o snímky různých autorů, a někdy možná také o reprodukce, měly záběry různou kvalitu, obvykle však nadprůměrnou. Firemní katalog vydaný okolo roku 1911 uváděl pod hlavičkou Krkonoše celkem 139 snímků a dalších 24 stereofotografií pod názvem “Krkonoše v zimě”. Definitivní útlum zájmu o stereofotografie na fotografickém papíře přinesla tištěná pohlednice, na poklesu oblíbenosti projekcí a prohlížení stereosnímků měla také vliv rostoucí oblíbenost biografu.

První desetiletí 20. století přineslo s růstem životní úrovně a s využíváním technických novinek zvýšení počtu fotografujících amatérů usedlých v místě.

Přímo prototypem fotografa amatéra belle epoque se stal jilemnický lékař Jaroslav Feyfar, který na svých cestách za pacienty po roce 1904 s oblibou nosil i fotografický přístroj. Jeho snímky jednak neobyčejně plasticky zachycují soudobý styl života, jednak přinášejí svědectví o přetvoření fotografického obrazu na ušlechtilé fotografické tisky. Pokud je známo, byl Feyfar jediným fotografem v Krkonoších před rokem 1918, který stylizoval obrazy hor do gumotisků a pigmentů, tedy technik, jimiž secesní piktorialisté usilovali o uměleckou výpověď.

Procítěné fotografické svědectví zanechal tkadlec a rolník v Pasekách nad Jizerou Petr Kučera, který je ostatně dobrým příkladem, že fotografování tehdy už nebylo jen výsadou takzvaně bohatých. Vedle Kučery kniha Album starých Krkonoš upozorňuje na fotografický odkaz lesníka Jana Wagnera, kolem přelomu století správce janovské pily. Fotoamatéři tak vnesli do fotografie Krkonoš další rozměr: fotografující návštěvníci hor spontánnost a hravost, místní pak procítěnost a důvěrnou znalost toho, co fotografovali.

Specifickým odkazem jsou fotografické dokumenty související s počátky letectví, místně spjaté s Trutnovem. Jedná se o fotografie dokumentující činnost průkopníka letectví a výroby letadel Igo Etricha, vytvářené většinou neznámými autory. Výjimkou je nádherná fotografie z Etrichova malého leteckého muzea z roku 1905, kterou vytvořil fotograf Robert Spatzier.

Prvních padesát let fotografování Krkonoš přineslo mnohé zajímavé autory a bylo by škoda, kdyby se na jejich fotografické svědectví zapomělo. Text ve vymezeném rozsahu jen skromně připomíná jejich zásluhy a měl by být pobídkou k dalšímu zkoumání, soupisům klíčových dochovaných snímků a jejich záchraně a uchování pro další generace.

Poděkování:

Zjistit biografická data osobností, které žily před sto a více lety, bývá někdy velmi obtížné. Při hledání odkazů fotografů jsem se setkal s ochotou i nadšením mnoha lidí, kterým patří můj dík. Mé zvláštní poděkování patří Dr. Dieteru Lorenzovi z Bavorska.

Prameny:

Hermann Krone: Catalog der stereoskopischen Ansichten. Dresden, September 1863

Buch- und Kunst-Katalog. Gesamt-Verlags-Katalog des Deutschen Buchhandels und des mit ihm im direkten Verkehr stehenden Auslandes. Adolph Russell's Verlag. Münster in Westf. (Nedatováno, asi 1881);

Atelier Fr. Krátký v Kolíně. Seznam stereoskopických obrazů z Čech, Moravy, Slovenska, Vysokých Tater, Krakova, Budapešti. F. Krátký, Kolín 1893

Významnější publikace s fotografickými vyobrazeními Krkonoš vzniklémi do roku 1918
(výběr, seřazeno podle doby vydání)

Petrák, E. R. : Illustrierter Führer durch das Riesengebirge. Hartleben, Wien 1891

V. Durych: Krkonoše. Vlastním nákladem, Pardubice 1897

Eine Wanderung durch das Riesengebirge in Bildern. Max Leipelt, Warmbrunn 1906

Album vom Riesengebirge. Fritz Vogel, Warmbrunn 1906

Aleš-Lyžec: Obrazy horské zimní krásy. Grosman a Svoboda, Praha 1909

Čechy. Díl XIV. Severní Čechy. Část II. J. Otto, Praha 1908

Renner, J., Fiebigler O.: Heimatland Riesengebirge und Braunauer Ländchen. Ein Bilderbuch aus der unvergeßlichen Heimat. Riesengebirgsverlag Renner, Kempten 1952; 2. vyd. 1959

Renner, J.: In dem Schneegebirge. Ein Heimatbuch aus Rüberzahl's Winterreich Riesengebirge. 2. vyd. Riesengebirgsverlag Renner, Kempten 1964

M. Kubát: Album ze starých Krkonoš. Kruh, Hradec Králové 1982

Bartos, M., Höppner, B. (Hrsg.) : Riesengebirge in alten Ansichtskarten. I. vyd. Flechsig-Verlag, Frankfurt / M. 1983; 2. vyd. Weidlich / Flechsig-Verlag, Würzburg 1989

K. Ullmann: Wandern in Rüberzahl's Reich. Korn, Würzburg 1988

P. Scheufler: Jaroslav Feyfar. Fotomida, České Budějovice 1994

R. Karpaš, T. Lokvenc, M. Bartoš: Album starých pohlednic Krkonoš. Nakladatelství 555, Liberec 1999

Pavel Scheufler: Krkoše na nejstarších fotografiích. Baset, Praha

Jan Luštinec, Roman Karpaš: Krkonoše pohledem Jana Buchara a Josefa Vejnara. Nakladatelství RK, Liberec 2002.

Fotografie Krkonoš vzniklé do roku 1918 ve veřejných sbírkách (větší celky):

Muzeum Vysoké nad Jizerou

Krkonošské muzeum Jilemnice

Krkonošské muzeum Vrchlabí

Muzeum Podkrkonoší Trutnov

Muzeum Okregowe Jelenia Góra

Muzeum Wrocław

Riesengebirgs-Museum, Marktoberdorf / Allgäu

Agfa Photo-Historama, Museum Ludwig, Köln a. R.

TBK's 3D-Stereo – Service

Graphische Sammlung in der Zentralbibliothek Zürich

Archiv der Photoglob AG in Zürich